

פרשת קדושים – והדרת פני זקן

יחידת הפסוקים: ויקרא י"ט, ל"ב-ל"ד
רעיון מרכזי: להתייחס בכבוד מיוחד לזקן
פסוק מרכזי: "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן"

פתיחה:

- נתלה על הלוח את התמונה (נספח מצורף) – יד צעירה אוחזת יד קשישה.
- נשאל את התלמידים:
 - מה אתם רואים בתמונה?
 - איזה רגשות עולים בכם בעקבות ההתבוננות בתמונה?

המצווה:

- נכתוב על הלוח: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן"
- נערך 'שמש אסוציאציות', מה זה אומר לכם המילה 'זקן'?
 נמיינ את הדברים שהילדים אומרים לשתי קבוצות:
 יש דברים שיש בהם יתרון גדול לאיש הזקן: מתינות, חכמת חיים, נסיון, סבלנות, חיבה מיוחדת לילדים/נכדים וכדו'
 לעומת זאת, יש קשיים ותכונות שמאפיינות אנשים זקנים: קשה יותר ללכת, לפעמים שוכחים דברים, קמים מוקדם וכדו'.
 נתבונן היטב בפסוק בתורה:
מפני שיבה תקום
והדרת פני זקן

ראשית נפענח את המילים: שיבה [זקנה], והדרת [כמו אתרוג מהודר, הצורה המכובדת ביותר] התורה מצווה לכבד את הזקן, להתייחס אליו בהדר ובנימוס מיוחד, כך אנו מכבדים את נסיון חייו, את מעמדו. מצד שני אנחנו גם צריכים לסייע לו.
 נקרא את דברי הרמב"ם הכוללים את שני הדברים. צריך לעמוד מפניו, הם מפאת כבודו והן כדי לסייע לו.

"מי שהוא זקן מופלג בזקנה... עומדין לפניו... ואפילו זקן גוי – מהדרין אותו... ונותנין לו יד לסומכו, שנאמר "מפני שיבה תקום" – כל שיבה"
 (משנה תורה, הלכות תלמוד תורה, פרק ו הלכה ט).

הרחבה

נשוחח עם התלמידים מעט על הרגישות המיוחדת אליה אנו נדרשים בהתייחסות לזקן.

נספר את הסיפור "קערת העץ":

במשפחה אחת חיו ביחד אב ואם, ולהם היה בן קטן וסבא. קשרים אמיצים נקשרו בין סבא לבין נכדו. סבא שהיה זקן וטוב לב, היה מלטף את ראש נכדו ומספר לו סיפורים יפים. המשפחה נהגה לאכול את הארוחות יחד. את הכלים הנאים ערכו על שולחן מכוסה במפה יפה. באחד הימים, כשישבה המשפחה לאכול, נשמטה קערת האוכל מידי הרועדות של סבא. המפה היפה התלכלכה, הקערה נשברה. מאותו היום קבעו לסבא מקום ליד שולחן קטן. את האוכל הגישו לו בקערת עץ. סבא היה יושב בפינתו ואוכל בשקט את ארוחתו. באחד הימים כשהסתכלו אבא ואימא על בנם, ראוהו יושב על הרצפה ומגלף כלי עשו מעץ. הביטו במעשיו ולאחר מכן שאלה אותו אימא: "מה אתה עושה?" והילד ענה: "אימא אני מכין שתי קערות מעץ. התפלא אבא על מעשה בנו ושאל: "ולשם מה לך קערות עץ?" "אבא", אמר הבן, "אני מכין אותן לכם. כשתהיו זקנים כמו סבא, תוכלו לאכול מתוכן מבלי ללכלך את המפה". הביטו האב והאם זה בזו ודמעות עמדו בעיניהם. אחר כך הם ניגשו לסבא והתנצלו בפניו על מעשיהם. מאותו היום חזר סבא לאכול יחד אתם ליד השולחן המשותף.

נשאל את הילדים מה הם למדו מהסיפור.

פעילות נוספת

- ננסה להכניס את התלמידים לנעליו של הקשיש באמצעות מפגש עם הקשיים שהוא מתמודד איתם בפעולות היומיומיות, פעולות שלכאורה הן פשוטות וקלות לביצוע.
- נחלק את התלמידים לשתי קבוצות ונשחק במרוץ שליחים:
- התלמיד הראשון בטור ה"שליחים" בכל קבוצה ירוץ למורה ויקבל משימה. את המשימה עליו לבצע הכי מהר שיוכל, וכשיסיים יחזור לסוף הטור.
- התלמיד הבא אחריו ירוץ גם הוא למורה לקבל משימה ולבצעה, וכן הלאה.
- מטרת המשחק היא שהקבוצות תספקנה בזמן הקצר ביותר לבצע את כל המשימות שיוטלו עליהן.
- הקבוצה שתצליח לסיים את כל המשימות ראשונה, היא הקבוצה המנצחת.

המשימות:

- משימה 1 - לאסוף בגדים מפוזרים לתוך שקית בעיניים עצומות. (משימה זו ממחישה את הקושי כאשר כבר לא רואים היטב).
- משימה 2 - להניח את הבגדים מהשקית על משענת של כיסא, כאשר נעזרים ביד אחת בלבד ועומדים על רגל אחת. (משימה זו ממחישה את הקושי כאשר יש חולשה באברי הגפיים).

- משימה 3 – ללכת עקב בצד אגודל עד המורה וחזרה. (משימה זו ממחישה את סבלו של הקשיש, שפעמים נעשה איטי בהליכתו, ומשום כך הוא מנוע מלהשיג דברים פשוטים, כמו לענות לטלפון בעודו מצלצל...)
- משימה 4 – לציין את מערכת השעות של ימי חמישי של שנה שעברה. אם התלמיד יתקשה מאוד, יוכל המורה לאפשר לו להיעזר בחבריו, וביחד יוכלו אולי להיזכר... (משימה זו היא טעימה קלה מתסכול של מי שמתקשה לעתים לזכור דברים פשוטים שבעבר ידע בלי קושי).

- נדון לאחר המשחק:

- על מנת לחדד את עוצמת הקשיים, החולשה והתסכול שעלו במשחק, נרחיב ונשאל את התלמידים שביצעו את המשימות השונות כמה שאלות:
 - איך הרגשת כשכל הקבוצה ממריצה אותך לסיים את המשימה, בעוד שאתה בלחץ וגם ככה קשה לך לבצע אותה?
 - איך הרגשת כשהנציג מהקבוצה השנייה הצליח לבצע את הפעולה בזריזות, בזמן שאתה מתאמץ ולא יכול לה?
 - איך ההרגשה שדבר שאתה רגיל לעשות בלי מאמץ, נהפך פתאום לקשה ולמסורבל?
- נסכם עם התלמידים את הקשיים עימם נאלצו להתמודד במשימות ונבקש מהם להשוות את הקשיים הללו לקשיים שעומדים בפני האדם הקשיש בשעה שהוא מנסה לבצע פעולות שונות.
- נסביר לתלמידים שהבעיות הפיזיות של הקשיש משליכות על כל עולמו. לדוגמא: לעיתים בשל בעיות הראייה אין הקשישים יכולים לנהוג יותר ברכב, ומשום כך הם נעשים תלויים באחרים. כאשר אין להם כוח ללכת הרבה, הם נשארים בבית ולא יוצאים כמעט לבקר מכרים או קרובים, וכך נוצר בידוד בין הקשיש וסביבתו.

"אין חכם כבעל ניסיון, ואין בעל ניסיון כאדם מבוגר..."

בשלבם הקודמים המחשנו את הקושי בעולמו של הקשיש, אך זו היא תמונה חלקית וחסרה, לקשיש ישנן מעלות רבות וייחודיות. הבה ונכיר גם אותן.

- נשחק במשחק החישוק:

- נבקש מהתלמידים להסתדר במעגל ולהחזיק ידיים. אחר כך ניתן לאחד התלמידים חישוק. נסביר שמטרת המשחק היא שכל התלמידים יעברו דרך החישוק, אך בלי לעזוב ידיים. נמדוד זמן. לאחר שיצליחו במשימה נבקש מהם לנסות שוב לעבור דרך החישוק, וגם הפעם נמדוד זמן. יש להניח שבפעם השנייה יעשו זאת בפחות זמן במידה ניכרת.
- נעשה זאת גם בשלישית וניווכח שאין ספק: ככל שמנסים יותר - מצליחים לעבור דרך החישוק בזמן קצר יותר!

- נדון לאחר המשחק: מדוע זמן ביצוע המשימה התקצר מפעם לפעם?
- נבין שככל שהם התקדמו ורכשו ניסיון רב יותר, מידת ההצלחה גדלה.
- נחשוב: באיזה מצבים במהלך החיים אפשר להבחין בעיקרון הזה שמתבטא במשחק - שהניסיון תורם לאדם ידע וכלים שלא היו לו קודם? אפשר לראות זאת בכל תחומי החיים. נסו לזכור כמה פעמים נפלתם מהאופניים, כשרק התחלתם ללמוד איך רוכבים עליהם (בלי גלגלי עזר), או את הפעם הראשונה ששחיתם לבד (ושחיתם כמעט חצי בריכה).
- נעלה שלב בחשיבה: מה מלמד העיקרון שדיברנו עליו על יתרון עולמו של האדם המבוגר? ככל שאדם חי יותר שנים, הוא רוכש יותר כלים, יותר ידע ויותר חוכמת חיים. כך שאנשים קשישים הם אוצר בלום של חוכמה ותושייה, ועל כך ראוי מאוד להקשיב לדבריהם ולתת להם את הכבוד וההערכה שהם ראויים להם.

כדי להמחיש את המעלה של חוכמת החיים והניסיון הרב שיש לקשישים נביא לתלמידים מספר מקרים מוחשיים מחיי היומיום.

- נבקש מארבעה תלמידים להקריא את המקרים הבאים, ולאחר כל מקרה נערוך הצבעה והתלמידים יבחרו במי יעדיפו להיעזר בכל מקרה - בחבר או בסבא ובסבתא.

המקרים:

- עליך להכין עבודת כיתה בנושא קום המדינה. במי תיעזר?
 - מזל טוב! אתמול נולד לך אח קטן! אימא נמצאת בבית חולים, אבא נסע לעזור לה ואתה נשאר לבדך לשמור על האחים הקטנים (והבכיינים...). במי תיעזר?
 - עליך לנסוע לעיר אחרת לבדך ואינך יודע באיזה אוטובוס עליך להשתמש, היכן לעלות והיכן לרדת. אבא ואימא אינם זמינים. במי תיעזר?
 - לאבא ולאימא יש יום נישואין בעוד כחודש. החלטתם לקנות להם במתנה וילונות חדשים לסלון. אתה האח הבכור ועליך לבצע את הבחירה והקניה. במי תיעזר?
- סביר להניח שברוב המקרים יבחרו התלמידים להיעזר בסבא ובסבתא. הסיבה היא שלסבא ולסבתא יש יותר ידע וניסיון בתחומים רבים. אדם קשיש כבר חווה דברים רבים, התנסה וצבר ידע רב. עלינו להכיר במעלה זו ולכבד כל אדם קשיש!

- נקריא לתלמידים את דברי ספר החינוך, שמרחיבים בעניין ומדגישים אותו: *"משורשי המצווה, לפי שעיקר היות האדם נברא בעולם הוא מפני החכמה, כדי שיכיר בוראו, על כן ראוי לבני אדם לכבד מי שהשיג אותה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה... שאפילו זקן אשמאי, כלומר שאינו חכם, הוא בכלל המצווה, שראוי לכבדו מפני שברוב שניו ראה והכיר קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבדו"*.

- נסביר את הדברים.
- נחזור לתמונה התלויה על הלוח (יד אוחזת יד) ונשאל: האם בעקבות השיעור היחס למה שראים בתמונה השתנה? כיצד אתם מרגישים עכשיו כלפי התמונה? (להעצים את החיוב

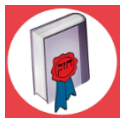
שבזקנה. הקשיש יותר רגוע ושליו, סבא וסבתא תמיד יותר מוותרים, יותר מפנקים, אפשר להתייעץ איתם, יש בהם יותר הכלה).

- נראה את סוף הפסוק, סיומת שאנו כבר מכירים היטב: "וְרֵאתָ מֵאֲלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'... אֲנִי ה' אֱלֹהֶיכֶם".
- נשאל את התלמידים מה מטרת הסיומת (אם עקבו אחרי השיעורים האחרונים – הם אמורים לדעת), ונסביר: ההתנהגות של האדם היא בינו ובינו עצמו ובינו ובין קונו. יכול להיות ילד שיושב באוטובוס, ופתאום נכנס יהודי מבוגר. הילד לא רוצה לקום, ולכן הוא מעמיד פנים שהוא ישן ובגלל זה הוא לא רואה את האדם המבוגר. בדיוק כאן באה התורה ואומרת, שייתכן שכלפי האנשים שסביבו זה יהיה בסדר, אך אלוקים רואה ללב, ויודע בדיוק מדוע הוא לא קם...

סיכום:

- בשיעור זה הכרנו את האדם הקשיש. ראשית חווינו את הקשיים שחווה הקשיש בחיי היומיום שלו כשהוא מנסה לבצע פעולות שונות והבנו כי לא קל להזדקן. פעולות רבות שנראות לנו קלות לביצוע - הופכות למסורבלות עבור הקשיש ומקשות על חיי היומיום שלו.
- לאחר מכן הכרנו גם את המעלות הרבות של הקשיש. ראינו כי אדם בעל ניסיון הוא אדם מלא וגדוש, ואנו יכולים להיעזר בו רבות, על כן עלינו להעריך את הקשיש ולתת לו את הכבוד הראוי לו.
- מה השתנה בשיעור ממה שחשבנו כאשר ראינו בתחילה את התמונה של היד הזקנה, או באסוציאציה שלנו למילה 'זקן'?
 - נעבור להדרכה מעשית: כולנו מכירים אנשים מבוגרים. אלו יכולים להיות סבא וסבתא, שכנים או מהקהילה ומבית הכנסת. אחד הדברים שאנשים זקנים סובלים ממנו, הוא הבדידות. בשבוע הקרוב כל תלמיד מקבל על עצמו לבקר את סבא וסבתא או להתקשר אליהם ולשוחח עימם. לעשות טוב על הלב.
 - נכין תעודת זהות למצווה עליה למדנו בשיעור זה.

נספחים:

סיפור – והדרת פני זקן:

זה היה בתקופה שהרב אליהו פרדס ניהל את בית-הספר לבנות בשכונת 'אוהל משה' בירושלים (בין השנים תר"צ-תשי"ב). כל צוות העובדים, כמו מקורביו ומכריו, ידעו כי מדי בוקר יש לרב אליהו שעה שהיא קדושה ומקודשת, והוא לעולם לא יוותר עליה. זו השעה שהיה נוהג לגשת לבית אביו, להכין לו כוס קפה בחלב ולהגישה לו עם ביסקוויטים, כאשר אהב. בוקר אחד בלבד אירע לו דבר יוצא-דופן – הוא שכח לבקר את אביו ולהכין לו את כוס הקפה האהובה עליו. הדבר אירע לא בכדי. באותו יום אמור היה הנציב העליון, הרברט סמואל, לבקר בבית-הספר

'אוהל משה'. סמואל, מדינאי יהודי בריטי, היה הנציב העליון הראשון לארץ-ישראל בימי המנדט. אחריו באו עוד שישה נציבים.

בית-הספר 'אוהל משה' נערך לכבוד הביקור כיאה וכיאות. ככלות הכול, האורח המיועד לא היה סתם פקיד, אלא הנציג הבריטי העליון בארץ-ישראל בכבודו ובעצמו!

ההכנות הקדחתניות לביקור נמשכו ימים רבים. בית-הספר כולו הוברק וצוחצח, הכיתות הבהיקו בניקיון, כל פיסת נייר סולקה מהחצר הקטנה, כל שיח נגזם וטופח.

גם המנהל, הרב אליהו, נערך כראוי. כממונה על בית-הספר גאה ליבו מהתרגשות. הוא תדרך את צוות המורות וערך חזרה מפורטת של מהלך הביקור. סגנו, מרדכי כהן, ידע היכן עליו לעמוד כל שנייה. הכול היה ערוך ומוכן לביקור הממלכתי שנועד להתחיל בשעה תשע בבוקר בדיוק.

אין פלא אפוא שבבוקר הביקור עצמו, כשהמתח הגיע לשיאו וכל חושיו של הרב אליהו היו נתונים לביקור החשוב, נשמט מזיכרונו עניין הקפה בחלב והביסקוויטים לאביו.

באותו יום, בשעת בוקר מוקדמת, הוא כבר חש לבית-הספר, שהיה סמוך מאוד לבית המשפחה. גם התלמידות הקדימו לבוא, והמתינו בכיתות בהתרגשות רבה לבואו של הנציב העליון. סמוך לכניסה, המתינו במתח גובר והולך הרב פרדס עם סגנו לשיירת הוד מעלתו הנציב העליון.

השעה הייתה שתי דקות לפני תשע. האורח ופמלייתו אמורים להגיע בכל רגע. לפתע נראתה דמות שחוחה פוסעת באיטיות לעבר בית-הספר. הרב אליהו הביט לעברה במהירות והחוויר. זה היה אביו, רבי ניסים בן-ציון.

"אבא!" נזעק אליו הבן ורץ לעברו, "מה אתה עושה פה? אתה מרגיש טוב?"

"את זה בדיוק באתי לברר", השיב האב הזקן, "האם אתה מרגיש טוב? האם אינך חולה, חלילה, בני? למה לא באת להכין לי הבוקר קפה בחלב?"

הרב אליהו אחז בראשו. איך נשמטה ממנו מצוות הבוקר הקבועה?! הוא חש אל סגנו ואמר לו:

"שמע, אני חייב לחזור עם אבי הביתה! כשהאורח יגיע - קבל אתה את פניו!"

"אבל רגע", גמגם הסגן, "מה אומר לו? רגע... מה..."

"אתה כבר תסתדר", זרק לעברו הרב אליהו, שהחל להתרחק עם אביו, "אני סומך עליך".

הסגן נשתל במקומו כהלום-רעם.

האב והבן הגיעו הביתה, ושם, בניחותא, כאילו לא היה הנציב העליון כבר מעבר לפינה, הכין הבן לאביו את כוס הקפה, כמדי בוקר. בתוך כך הסביר לאביו שהוא חש בטוב, וכי העניין פרח מזיכרונו בגלל המתח והלחץ העצומים שהיה שרוי בהם לקראת הביקור.

כאשר אביו לגם את הקפה בהנאה מרובה, שב הרב פרדס לבית-הספר.

ובינתיים, הנציב העליון כבר היה שם. עוד קודם שהמנהל שב לבית-הספר, כולו מתנשם ומתנשף, קיבל את פני האורח החשוב סגן המנהל, הציג את עצמו והזמין אותו לסיור.

הנציב העליון הופתע: "סליחה, ואיפה המנהל?"

הסגן כמעט בלע את לשונו כאשר אמר: "אדוני, הנציב העליון, למנהל בית-הספר יש אבא זקן, וכל בוקר הוא מכין לו קפה עם חלב וביסקוויטים. הבוקר, בגלל הביקור החשוב, הוא שכח לעשות זאת, ורק לפני שתי דקות, כשאביו הגיע לכאן, הוא עזב את המקום ושב אתו לביתו כדי להכין לו את הקפה הקבוע. אני בטוח שהוא יגיע מיד."

הנציב העליון שקע בהרהורים. בעודו מהרהר נכנס בחופזה הרב אליהו, כולו התנצלויות ובקשות מחילה.

הנציב העליון נשא אליו את עיניו, חיך, ניגש אליו, חיבקו בחום ואמר: "אשרינו שיש לנו יהודים כאלה שמכבדים כל-כך את הורים. אשרינו!" והביקור החל.

"הרבה דברים למדנו מאבא", אומרים בניו ובנותיו של הרב אליהו פרדס, שכיהן משנת תשי"ג כרבה הספרדי הראשי של רמת-גן, ותשע שנים לאחר מכן הוכתר לרבה הראשי של ירושלים (נפטר בי"א בניסן תשל"ב). "אחד מהם היה - כיבוד הורים מהו".

(מתוך ביוגרפיה העומדת לראות אור על הרב אליהו פרדס, בעריכת מנחם מיכלסון)

[ArticleID=895&http://www.chabad.org.il/Magazines/Article.asp?CategoryID=458](http://www.chabad.org.il/Magazines/Article.asp?CategoryID=458&ArticleID=895)

סרטון:

<https://www.youtube.com/watch?v=-ptnh9XMbzM>

מה זה הדבר הזה? סרטון של 5:00 דקות על יחס בנים להורים והורים לבניהם.

נספח – יד אוחזת יד

